

Nr 54

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption, m. m.

Genom en den 30 oktober 1969 dagtecknad proposition, nr 145, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna en vid statsrådsprotokollet över nämnda ärenden för den 19 september 1969 fogad överenskommelse om ändring av den nordiska konventionen den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap, *dels* antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner överenskommelse om vissa ändringar i 1931 års nordiska äktenskapskonvention. Ändringarna innebär främst förenkling av reglerna om äktenskaps ingående i internordiska sammanhang. Överenskommelsen förutsätter en ändring i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption. Lagändringen innebär att Kungl. Maj:t får ett mera vidsträckt bemyndigande att efter överenskommelse med annan nordisk stat besluta om avvikelser från lagens regler.

Beträffande innehållet i överenskommelsen hänvisar utskottet till departementschefens redogörelse samt till prop. s. 14—19.

Det vid propositionen fogade lagförslaget har följande lydelse (s. 2).

Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption

Härigenom förordnas, att 7 kap. 5 § lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 KAP.

5 §.¹

Konungen äger, efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater, *med avseende å undersåtar i fördragsslutande stat*, stadga avvikelser från de i denna lag givna bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps ingående, återgång av äktenskap, äktenskapsskillnad, hemskillnad, förmynderskap för underåriga och omyndigförklarade så ock i övrigt meddela föreskrifter i dessa hänseenden samt beträffande internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Konungen äger, efter avtal med Danmark, Finland, Island och Norge eller med en eller flera av dessa stater, stadga avvikelser från de i denna lag givna bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps ingående, återgång av äktenskap, äktenskapsskillnad, hemskillnad, förmynderskap för underåriga och omyndigförklarade så ock i övrigt meddela föreskrifter i dessa hänseenden samt beträffande internationella rättsförhållanden rörande adoption.

Efter avtal ————— meddelade bestämmelserna.

Skall, enligt ————— främmande staten.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen bestämmer.

¹ Senaste lydelse 1949: 384.

Inledning

Familjerättskommittén avlämnade år 1964, efter samarbete med kommittéer i Danmark, Island och Norge samt med företrädare för det finländska justitiedepartementet, betänkandet Äktenskapsrätt (SOU 1964: 34 och 35). Betänkandet låg till grund för de ändringar i reglerna om äktenskaps ingående och upplösning som trädde i kraft den 1 juli i år (SFS 1968: 758—761). Också i Danmark, Finland och Norge har revision av motsvarande bestämmelser ägt rum. Även i Norge har ändringar trätt i kraft den 1 juli i år. För finländsk del gäller nya regler fr. o. m. den 1 december i år. I Danmark torde ändringar komma att genomföras den 1 januari 1970.

Det svenska kommittébetänkandet upptar också förslag till ändringar i den mellan de nordiska länderna gällande konventionen den 6 februari 1931 med internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap (SÖ 1931: 19, 1954: 2). Förslaget, som har motsvarighet i övriga nordiska länder, rör konventionens bestämmelser om äktenskaps ingående och om återgång av äktenskap.

Efter överläggningar mellan företrädare för de nordiska ländernas justitieministerier har på grundval av de kommitterades förslag upprättats förslag till överenskommelse om ändringar i 1931 års konvention. Chefen för utrikesdepartementet har den 19 september 1969 föreslagit Kungl. Maj:t att besluta om undertecknande av en överenskommelse av den lydelse som förslaget innehåller. Överenskommelsen skall ratificeras och träda i kraft den 1 januari eller den 1 juli, som infaller näst efter det att samtliga fördragsslutande stater deponerat sina ratifikationshandlingar.

Departementschefen

Vid remiss till lagrådet av ett inom justitiedepartementet upprättat förslag till *lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption*, vilket förslag är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, anförde föredragande departementschefen, *statsrådet Kling*, följande.

Svensk rätts allmänna internationellt privaträttsliga regler om äktenskaps ingående och upplösning finns i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption. Lagen bygger på den s. k. nationalitetsprincipen, som innebär att medborgarskapslandets lag normalt skall tillämpas. Enligt särskild regel i 7 kap. 5 § lagen kan emellertid Kungl. Maj:t, efter avtal med en eller flera andra nordiska länder, föreskriva avvikelser från lagens bestämmelser i fråga om medborgare i fördragsslutande stat.

1931 års äktenskapskonvention mellan de nordiska länderna grundas i stor utsträckning på principen att domicillandets, dvs. hemvistlandets, lag skall tillämpas. Detta är också naturligt med hänsyn till den nära samhörig-

heten mellan dessa länder. Konventionens regler har införlivats med svensk rätt genom 1931 års förordning om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap.

Domicilprincipen tillämpas inte utan inskränkningar i förhållandet mellan de nordiska länderna. I fråga om äktenskaps ingående gäller sålunda att, om medborgare i ett nordiskt land vill gifta sig inför myndighet i annat nordiskt land, frågan om hinder möter mot äktenskapet skall prövas enligt vigsellandets lag bara under förutsättning att den trolovade haft hemvist i det landet sedan minst två år. I annat fall tillämpas medborgarskapslandets lag. Vederbörande myndighet måste därför pröva den ibland vanskliga frågan om hemvistets varaktighet. Även den i förekommande fall nödvändiga tillämpningen av främmande lag kan vålla svårigheter.

Konventionen innebär vidare att lysning, inbegripet sättet för hindersprövning, och vigsel i allmänhet måste ske i samma land. Lysning i ett land får läggas till grund för vigsel i annat land bara under förutsättning att bägge de trolovade vid lysningen befunnits ha rätt att ingå äktenskapet enligt samma lag som skall tillämpas vid frågans prövning i vigsellandet. Detta innebär exempelvis att vigsel kan förrättas i Sverige efter lysning i Finland mellan två i Finland bosatta finländska medborgare eller mellan en finländsk medborgare bosatt i Finland och en svensk medborgare bosatt i Sverige. Konventionen reglerar däremot inte det fallet att två medborgare i samma nordiska stat vill viga i hemlandet efter lysning i annat nordiskt land. Och för den som har tvåårigt hemvist i annan nordisk stat än den där han är medborgare kan lysning i domicillandet inte läggas till grund för vigsel i annat nordiskt land eller omvänt. Misstag i fråga om lysnings giltighet i vigsellandet kan vålla de trolovade och deras anhöriga avsevärda olägenheter. Det kan uppenbarligen också vara svårt för vigselmyndigheten att tolka och tillämpa bestämmelserna om rätten till vigsel på grundval av lysning i annat nordiskt land. De nu angivna olägenheterna blir alltmer framträdande till följd av den under senare år allt livligare flyttningen mellan de nordiska länderna.

På grund av vad nu har anförts delar jag de nordiska kommitterades uppfattning att det föreligger ett starkt behov av enklare och mera rationella regler om äktenskaps ingående i internordiska sammanhang. De kommitterades förslag avser att tillgodose detta behov. Förslaget innebär i huvudsak att, om medborgare i ett nordiskt land söker lysning hos myndighet tillhörande annat sådant land, hans rätt att ingå äktenskapet skall kunna prövas enligt lysningslandets lag, så snart någon av de trolovade är bosatt där. Trolovad som är medborgare i annat nordiskt land än lysningslandet skall dock alltid kunna åberopa hemlandets lag. Vidare skall lysning i nordiskt land alltid berättiga till vigsel i annat sådant land oavsett de trolovades medborgarskap.

Den föreslagna ordningen förutsätter att de nordiska ländernas lagstift-

ning om äktenskapshinder är i stort sett enhetlig. Denna förutsättning måste anses uppfylld i och med den inledningsvis nämnda revisionen av hindersreglerna. Nämnvärda olikheter kommer att kvarstå främst i fråga om äktenskapsåldern. Åldersgränsen för män är numera 18 år i Finland, Norge och Sverige. I Danmark torde en sänkning av åldersgränsen från 21 till 20 år komma att genomföras den 1 januari 1970. Den kvinnliga åldersgränsen är 17 år i Finland men 18 år i övriga länder. Vidare kan här nämnas att äktenskap mellan ett syskon och ett annat syskons avkomling, till skillnad mot vad som är fallet t. ex. i vårt land, även i fortsättningen blir indispen-sabelt äktenskapshinder i Finland.

De föreslagna konventionsändringarna, som i allmänhet godtagits vid den svenska remissbehandlingen, är enligt min mening i allt väsentligt välgrundade. Överenskommelsen överensstämmer med förslaget bortsett från vissa avvikelser av huvudsakligen redaktionell natur. Bl. a. har beaktats att lysningen som civilrättsligt institut hos oss ersatts med fristående hindersprövning utan obligatoriskt kungörelseförfarande. Motsvarande ändring torde komma att genomföras i Danmark.

Beträffande överenskommelsens närmare innehåll får jag anföra följande.

Artikel 1 innehåller bestämmelser om tillämplig lag vid hindersprövning hos myndighet tillhörande ett nordiskt land beträffande medborgare i annat nordiskt land. Enligt huvudregeln skall myndigheten tillämpa sitt lands lag, om någon av de trolovade har hemvist i landet, men annars lagen i den stat där den trolovade är medborgare. Vid hindersprövning inför svensk myndighet kan alltså svensk lag tillämpas beträffande en medborgare i annat nordiskt land, om antingen denne själv, båda kontrahenterna eller bara den andra kontrahenten har hemvist i Sverige. I sistnämnda fall är det likgiltigt, om medkontrahenten är svensk medborgare eller medborgare i annat nordiskt land eller i utomnordisk stat. Är medkontrahenten svensk eller utomnordisk medborgare, bedöms hans rätt att ingå äktenskap enligt giftermålsbalkens bestämmelser resp. svensk rätts allmänna internationellt privaträttsliga regler.

Den angivna huvudregeln avviker från de kommitterades förslag sakligt sett bara i fråga om valet av anknytningsmoment. Man har från finländsk sida hänvisat till att en föreskrift om anknytning genom hemvist har motsvarighet i andra delar av konventionen, som nu lämnas oförändrade, och ansett det kunna leda till begreppsförvirring, om man i enlighet med de finländska och svenska kommittéförslagen inför bosättningen som anknytningsmoment i artikel 1. Viss kritik mot förslaget i denna del har också framkommit vid den svenska remissbehandlingen. Någon ändring av den danska och norska terminologin är inte aktuell.

De kommitterades tanke att medborgare i ett nordiskt land aldrig skall vara skyldig att underkasta sig de materiella hindersbestämmelserna i an-

nat nordiskt land återspeglas i överenskommelsen. Trolovad kan alltså vid hindersprövning i annat nordiskt land än hemlandet alltid påkalla tillämpning av medborgarskapslandets lag, även om lagen i det land där hindersprövningen sker enligt huvudregeln får tillämpas. Görs sådan framställning kan myndigheten kräva att den trolovade styrker sin behörighet att ingå äktenskapet genom intyg, utfärdat av myndighet i hemlandet. Härigenom undviks de olägenheter som kan vara förenade med att myndigheten måste tillämpa främmande lag.

Familjerättskommittén har uttalat sig för att prövning av frågan om dispens från äktenskapshinder alltid bör kunna få företas antingen i trolovads hemland eller i det land där hindersprövningen sker. Uttalandet har kritiserats av Svea hovrätt. I likhet med hovrätten anser jag att prövningen bör förbehållas myndighet tillhörande den stat vars lag tillämpas. Detta torde emellertid i avsaknad av bestämmelse i annan riktning följa av sakens natur. Någon uttrycklig föreskrift i ämnet har därför inte tagits upp i överenskommelsen.

Artikel 1 föreskriver slutligen att beträffande hindersprövning och lysning i övrigt skall gälla lagen i den stat vederbörande myndighet tillhör. Den nationella lagstiftningen bestämmer sålunda liksom f. n. hos vilken myndighet ansökan får göras och hur förfarandet skall anordnas.

Har hindersprövning eller lysning ägt rum hos myndighet i fördragsslutande stat skall enligt artikel 2 rättsakten under sin giltighetstid alltid kunna läggas till grund för vigsel i annan sådan stat. Ny hindersprövning eller lysning i vigsellandet krävs alltså inte. Vigsselförrättaren måste dock självfallet iaktta den i alla nordiska äktenskapslagar föreskrivna skyldigheten att vägra vigsel, om han vet att hinder föreligger mot äktenskapet.

Det har under de nordiska överläggningarna rått enighet om att utomnordiska medborgare bör jämföras med nordiska i fråga om verkan av hindersprövning eller lysning i annat nordiskt land. Jag anser det för egen del naturligt att en hindersprövning eller lysning, som i ett nordiskt land ägt rum för utomnordisk medborgare enligt där gällande internationellt privaträttsliga regler och som i det landet får läggas till grund för vigsel, bör ha samma verkan i övriga nordiska länder. En särskild bestämmelse i ämnet har tagits in i artikel 2.

Enligt den avslutande bestämmelsen i artikel 2 i överenskommelsen skall beträffande vigsel i övrigt gälla lagen i den stat vigselsemyndigheten tillhör.

Kommittéförslagets regler om verkan av dispens från lysning och om hindersprövning hos vigselsemyndigheten har ansetts överflödiga och därför fått utgå. Jag vill erinra om att dessa frågor saknar praktisk betydelse för Sveriges del efter de ändringar i reglerna om äktenskaps ingående som trädde i kraft den 1 juli i år (SFS 1968: 758).

Bestämmelserna i artikel 10 om återgång av äktenskap har ändrats i enlighet med de kommitterades förslag.

Konventionsändringarna avses träda i kraft den 1 januari eller den 1 juli, som infaller näst efter det att samtliga fördragsslutande stater deponerat sina ratifikationshandlingar. Efter önskemål från dansk sida innehåller överenskommelsen vissa särskilda regler rörande konventionens tillämpning på Grönland och Färöarna.

Jag anser att Sverige bör tillträda överenskommelsen. Härför krävs riksdagens godkännande. Vidare fordras en ändring i 1904 års lag. Som tidigare har framgått är bemyndigandet i 7 kap. 5 § nämnda lag för Kungl. Maj:t att besluta om avvikelser från lagens regler f. n. begränsat till att gälla i förhållande till medborgare i nordiskt land. De föreslagna konventionsändringarna innebär bl. a. att vigsel mellan icke-nordiska medborgare skall kunna ske i Sverige på grundval av giltig hindersprövning eller lysning i annat nordiskt land. Som familjerättskommittén har framhållit förutsätter en sådan ordning att bemyndigandet i 7 kap. 5 § vidgas. I likhet med familjerättskommittén förordar jag att den nuvarande begränsningen tas bort. Ändringen bör träda i kraft den dag Kungl. Maj:t förordnar.

De ändringar i 1931 års förordning om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap, som föranleds av konventionsändringarna, kräver inte riksdagens medverkan och torde få anmälas senare.

Lagrådet

Lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran.

Utskottet

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får därför hemställa,

1) att riksdagen med bifall till propositionen nr 145 i denna del godkänner överenskommelsen om ändring av den nordiska konventionen den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap;

2) att riksdagen med bifall till propositionen i övrigt antager förslaget till lag om ändring i lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption.

Stockholm den 25 november 1969

På första lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Alexanderson (fp), Erik Svedberg (s), Hjorth (s), Schött (m), Svanström (cp), Helge Karlsson (s) och fru Lilly Ohlsson (s);

från a n d r a kammaren: fru Löfqvist (s), fröken Bergegren (s), herrar Martinsson (s), Hansson i Piteå (s), Johansson i Växjö (cp), Oskarson (m), fru Anér (fp) och fru Jonäng (cp).